

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Гергана Миролюбова Попова,

ЮЗУ „Неофит Рилски“

на дисертация за придобиване на образователна и научна степен

„доктор“

по направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата

Тема: Младежката политическа съпротива (1944-1949)

Автор: Петя Вълкова Ангелова

Научен ръководител: доц. д-р Галина Николаевна Гончарова

Дисертационният труд на Петя Ангелова е в обем от 258 страници и се състои от увод, осем глави, заключение и последен раздел, който включва изследвания, биографични източници и архивни единици с общ брой 185 заглавия, от които 168 на български език, 14 на английски език, един на испански език и 4 онлайн източника. Авторефератът и публикациите напълно съответстват на образователните и научни критерии за степен „Доктор“.

В увода са представени работните хипотези на труда, обектът и предметът, задачите, методът и източниците му. Дисертацията си поставя амбициозната задача да запълни една определена теоретична празнота в проучванията на комунистическото минало, а именно – изследването на младежката политическа съпротива в първите години след 9 септември. В тематизацията на този проблем Петя Вълкова формулира три изходни хипотези: че в контекста на социално-политическите процеси на ХХ век и българската младеж ще има ключова роля в актовете на противопоставяне срещу новата власт; че нейните форми на съпротива в условията на засилващи се репресии се характеризират с особена дързост; че въпреки политическото разоряване на различни младежки организации допреди 9 септември, в актовете си на съпротива, младежите влизат относително единни в

едно понякога манифестирано, понякога непризнато сътрудничество срещу властта на комунистическата партия. С оглед на доказване валидността на горните хипотези докторантката концептуализира и източниците си: статии в опозиционната преса от изследвания период, архивни материали и биографични разкази.

Първа глава е посветена на централните за дисертацията понятия за политическо и съпротива. При изясняването на първото понятие изследването се придържа към възгледите на Хана Аренд, разгърнати от нея във връзка с анализите на тоталитаризма и съответно с нейното разбиране за „множествеността“ на индивидите като условие на политическото, тоест на тази човешка активност, благодарение на която политическите агенти взаимодействат и по този начин конституират и променят света. В подобна перспектива стремежът на тоталитарните режими да унифицира индивидите се мисли като крах на политическото, а от своя страна, опитите да се опази множествеността се явяват актове на политическа съпротива. В този смисъл концептуализирането на термина политическо през призмата на Аренд дава необходимата теоретична платформа на дисертацията, въз основа на която противопоставянията на българските младежи срещу действията на властта, насочени към унищожаване на тяхното идейно и политическо многообразие, могат да бъдат интерпретирани като политическа съпротива.

В следващата глава изложението се фокусира върху дефиниране на обекта на дисертацията – върху конкретизирането както на понятието „младеж“, така и на времевите рамки на изследването. Тук е уместно да се отбележи обоснованото изместване на горната граница на изследването от 1948 година, която обикновено е годината, с която приключват повечето трудове, посветени на първите години на социалистическото минало в България, към 1949 г. Тази година, както посочва докторантката, има важно значение за българските младежи в няколко аспекта: от една страна, смъртта на Георги Димитров, с името на когото социалистическата младеж е неразривно свързана, бележи края на конституирането на единния младежки съюз в България. От друга страна, съдебният процес срещу Трайчо Костов генерира нови стимули и специфични форми на съпротива в средите на

младежите, противопоставящи се на комунистическата власт. Също така постижение на тази част от дисертацията е съпоставянето на нагласите на младежта в България, на нейните репрезентации и себевъзприятия с опитите за идеологическо мобилизиране на младежта и пропагандните ѝ употреби, характерни за различни политически режими от миналия век.

Трета глава предлага кратък исторически преглед на събитията в периода на изследването. Докторантката аргументирано разделя този период на два подпериода, които в известна степен съответстват на типологизацията на две форми на съпротива: легална и нелегална. Четвърта глава от своя страна представя историческа картина на основните младежки организации, разделени в две групи. Първата група, върху която Петя Ангелова се спира, обхваща организациите към политическите партии, формиращи Отечествения фронт. Във втората са включени Съюзът на младите радикали, Демократическият младежки съюз, както и младежите от забранените след 9. септември като фашистки организации и младежите анархисти. Основен акцент се поставя върху последните две и спецификата на модусите на съпротива, които техните членове разгръщат.

Пета глава заема централно място в дисертацията, доколкото транслира възгледите на Хана Аренд за унищожаването на множествеността и политическия залог на опазването ѝ в контекста на комунистическото социално инженерство, насочено към създаване на нов човешки вид. Докторантката анализира комунистическата визия за „новия човек“ и нейното практическо осъществяване, като набляга върху вниманието на съветските, а по-късно и на българските, идеолози към младежта – внимание, разбрано в двойния смисъл на грижа и подозрение. Овладяването на младежта по очевидни причини представлява и основен фактор за изграждане на новия човек, а в този идеален тип на комунизма, както добре показват анализите от дисертацията, е заложена идеята за уеднаквения индивид, чието основно качество е отдадеността към партията. В подобен аспект стремежите на младежите да запазят своето многообразие както в политически, така и в личностен план, се явяват немаловажни форми на съпротива срещу комунистическия режим.

Шеста глава е съсредоточена върху един от основните източници на дисертацията – периодиката от съответния период. Тази част представлява прецизно и мащабно проучване на материалите в печата, които представят нагласите на представителите на опозиционните организации. Докторантката сравнява противоречащите си наративи на казионната и опозиционна преса, в които кристализират и две противоположни визии за младежта, предоставящи съответно и различни перспективи за оценка на нейните възгледи, цели и действия, включително и на реакциите ѝ срещу народната власт.

Наред с това, прегледът на съдържанието на малкото на брой младежки опозиционни вестници води Петя Ангелова към заключението за дързостта в решимостта на опозиционната младеж да се бори за запазването на своята свобода, което потвърждава една от изходните хипотези на изследването. Забраната на опозиционната периодика, от своя страна, е разчетено от докторантката като целенасочен стремеж на властта да премахне пречките пред унифицирането на младежите чрез институционалното им организиране в единна организация.

Следващата глава, посветена на създаването на тази организация, има съществен приносен характер, доколкото в нея докторантката описва неизследвани до момента исторически процеси, довели до формирането на Комсомола в България. Последователно са разгледани Единната младежка организация, Единният младежки общоученически съюз, Общостудентският народен съюз, Съюзът на народната младеж. Особен акцент е поставен върху студентските организации, създадени към опозиционните партии и техните действия срещу опитите за изграждане на унифицирана младежка организация в контекста на базисната теоретична интуиция за опазването на множествеността като условие на политическото.

Осма глава тематизира нелегалната съпротива след победата над опозицията. Главата е фокусирана основно върху организираната въоръжена съпротива на нелегалните организации, възникнали на различни места в страната, като засяга и горянското движение. Изследванията върху горянските чети, които докторантката ползва, и биографичните разкази за осъщественото или несбъднатото участие в нелегалната въоръжена съпротива, приложени от нея,

категорично подкрепят първоначалните хипотези за значимостта на младежкото участие в съпротивата срещу властта, за особената дързост на младежките прояви в тази насока, както и за заличаването на идеологическите и политически различия, дотогава съществуващи между младежите.

В Заключението са обобщени основните тези и изводи от направеното изследване.

Петя Ангелова има пет публикации по темата, които са напълно достатъчни за присъждане на степента „доктор“. Авторефератът отговаря на изискванията за обем и съдържание и адекватно представя основните тези и изводи на дисертационния труд. Приносите, които докторантката изброява, са реални. Забележката, която мога да отправя към дисертацията, е за известно неравновесие в обема на главите.

Като обобщение дисертационният труд на Петя Ангелова представлява сериозно и оригинално изследване, което допринася за осветяването на недобре познати феномени от социалистическото минало. Като съществено постижение на дисертацията може да се отбележи добросъвестното боравене с източници: пресичането на данни от биографичните разкази, архивните извори и материалите от печата, което позволява достоверно реконструиране на нагласите и актовете на младежите от изследвания период. Наред с това, заслуга на докторантката е подчиняването на огромния корпус от исторически източници на една изключително важна теоретична идея – опазването на многообразието на индивидите като условие на политическия живот. Всичко изброено дотук ми дава основание горещо да подкрепя присъждането на Петя Ангелов на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление – 3.1. Социология, антропология и науки за културата

06.10.2024 г.

Доц. д-р Гергана Попова